

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18.02.1998, sp. zn. 5 Tz 1/98, ECLI:CZ:NS:1998:5.TZ.1.1998.1

Číslo: 10/1999

Právní věta: Má-li být důvodem rozhodnutí vyšetřovatele o zastavení trestního stíhání podle § 172 odst. 1 písm. e) tr. ř. nepřičetnost obviněného v době činu ve smyslu § 12 tr. zák., způsobená jeho patickou alkoholovou reakcí (patologickou opilostí), musí mít takové rozhodnutí dostatečný podklad nejen ve znaleckém důkazu opatřeném po vyšetření duševního stavu obviněného (§ 105 odst. 2, § 116 tr. ř.), ale dokazováním je třeba spolehlivě objasnit i skutečnost, že si obviněný uvedený stav nezavinil sám, a to ani z nedbalosti (§ 201a odst. 2 tr. zák.), tedy že stav patologické opilosti nemohl předvídat. Jestliže se do stavu nepřičetnosti přivedl pachatel požitím nebo aplikací návykové látky nebo jinak, je nutno spolehlivě objasnit, zda tak učinil zaviněně či nikoli, a pokud je zde zavinění pachatele v uvedeném směru, je nutno zkoumat formu a obsah zavinění, od nichž závisí, zda bude pachatel trestně odpovědný v plném rozsahu (§ 201a odst. 2 tr. zák.), nebo jen za trestný čin opilství (§ 201a odst. 1 tr. zák.). Při nedostatku zavinění nebude pachatel pro nepřičetnost trestně odpovědný (§ 12 tr. zák.).

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 18.02.1998

Spisová značka: 5 Tz 1/98

Číslo rozhodnutí: 10

Číslo sešitu: 2

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Přičetnost

Předpisy: 140/1961 Sb. § 12 141/1961 Sb. § 172 odst. 1 písm. e)

Druh: Rozhodnutí ve věcech trestních

Sbírkový text rozhodnutí:

Nejvyšší soud zrušil ke stížnosti pro porušení zákona usnesení vyšetřovatele Policie České republiky, Okresního úřadu vyšetřování v Táboře ze dne 24. 6. 1997 sp. zn. ČVS: OVV-383/20-97. Vyšetřovateli Policie České republiky, Okresního úřadu vyšetřování v Táboře přikázal, aby věc v potřebném rozsahu znovu projednal a rozhodl.

Z odůvodnění:

Usnesením vyšetřovatele Policie České republiky, Okresního úřadu vyšetřování v Táboře ze dne 24. 6. 1997 sp. zn. ČVS: OVV-383/20-97 bylo podle § 172 odst. 1 písm. e) tr. ř. zastaveno trestní stíhání obviněného R. Č. pro trestný čin ublížení na zdraví podle § 224 odst. 1, 2 tr. zák. Tohoto trestného činu se měl dopustit tím, že dne 13. 5. 1997 řídil na místní komunikaci ul. Lužnická v Táboře po

předchozím požití nezjištěného množství alkoholických nápojů své osobní vozidlo zn. Tatra 613. Při projíždění mírné levotočivé zatáčky ve směru k ul. Bechyňské v Táboře nepřizpůsobil rychlost vzdálenosti, na kterou měl rozhled, nesledoval situaci v silničním provozu a přední částí vozidla narazil do kontejnerového přepravníku pro nákladní automobily majitele Vodovody a kanalizace Tábor, který byl za účelem nakládky odpadu odstaven na vozovce v jízdním pruhu ve směru jízdy vozidla Tatra. Při této dopravní nehodě došlo ke smrtelnému zranění spolujezdce R. H. a dále k lehkému zranění spolujezdce R. B. s dobou léčení v pracovní neschopnosti nejméně sedm dnů. Citované usnesení nabylo právní moci dne 1. 7. 1997.

Rozhodnutí o zastavení trestního stíhání obviněného R. Č. opřel vyšetřovatel o závěry znaleckého posudku znalců - psychiatrů, podle nichž byl obviněný v době uvedené dopravní nehody ve stavu nepřičetnosti, která byla důsledkem jeho patické alkoholové reakce - patologické opilosti, a vzhledem k tomu, že se jednalo o psychotický stav, ovládací a rozpoznávací schopnosti obviněného byly podle znalců vymizelé. Znalci dále dospěli k názoru, že obviněný R. Č. nemohl tuto patologickou alkoholickou reakci předvídat či předpokládat, protože o své dispozici k ní nevěděl. S poukazem na konkrétní chování obviněného v době před nehodou a při řízení svého automobilu znalci vyloučili možnost prosté opilosti. Na podkladě uvedeného vyšetřovatel v napadeném usnesení uzavřel, že obviněný R. Č. nebyl v době činu pro nepřičetnost trestně odpovědný.

Proti citovanému usnesení vyšetřovatele podala ministryně spravedlnosti stížnost pro porušení zákona v neprospěch obviněného R. Č. Vytkla v ní, že napadeným rozhodnutím a v řízení, jež mu předcházelo, byl porušen zákon v ustanoveních § 2 odst. 5, 6 a § 172 odst. 1 písm. e) tr. ř., ve vztahu k ustanovení § 224 odst. 1, 2 tr. zák., ve prospěch obviněného. V odůvodnění stížnosti pro porušení zákona ministryně spravedlnosti poukázala na obsah dosud shromážděných důkazů a dále zpochybnila správnost závěrů znaleckého posudku znalců - psychiatrů, pokud dospěli k závěru o nepřičetnosti obviněného R. Č. v důsledku patické alkoholové reakce. Vzhledem k uvedeným pochybnostem měly být podle názoru ministryně spravedlnosti provedeny všechny dostupné důkazy o chování obviněného před činem i po činu a rozpory mezi výpověďmi svědků, pokud jde o chování obviněného z hlediska požití alkoholických nápojů, měly být předmětem konfrontací mezi svědky, kteří vypovídali rozporně. Dále se ve stížnosti pro porušení zákona poukazuje na nesrovnalosti ve výpovědi samotného obviněného R. Č. a dalších slyšených svědků o průběhu zmíněného večera. Ministryně spravedlnosti vyslovila přesvědčení, že psychická porucha v podobě patologické opilosti parně v první fázi jednání obviněného absentovala, resp. že není žádný důkaz potvrzující její existenci, a bylo tedy třeba řádně objasnit, zda k ní došlo v důsledku dalšího požívání alkoholických nápojů obviněným, a objasnit i subjektivní vztah obviněného k možnosti uvedené poruchy. Znalci - psychiatři by měli přihlédnout k takto doplněnému dokazování a na jeho základě posudek doplnit. Podle názoru ministryně spravedlnosti mělo být jejich vyšetření doplněno i vyšetřením na EEG a dále měl být proveden posudek z oboru psychologie již proto, že patologická opilost je velmi vzácnou diagnózou.

Závěrem ministryně spravedlnosti ve stížnosti pro porušení zákona navrhla, aby Nejvyšší soud podle § 268 odst. 2 tr. ř. vyslovil vytykané porušení zákona, aby podle § 269 odst. 2 tr. ř. napadené usnesení zrušil a aby dále postupoval podle § 270 odst. 1 tr. ř.

Nejvyšší soud České republiky na podkladě podané stížnosti pro porušení zákona přezkoumal podle § 267 odst. 1 tr. ř. správnost výroku napadeného rozhodnutí, jakož i řízení, jež mu předcházelo, a zjistil, že zákon porušen byl ve prospěch obviněného R. Č., a to v podstatě v těch směrech a z těch důvodů, jak uvádí stížnost pro porušení zákona. K tomuto závěru dospěl Nejvyšší soud na základě následujících skutečností:

V trestní věci obviněného R. Č. spatřuje Nejvyšší soud základní nedostatek v tom, že dosud provedené dokazování zůstalo neúplné a neposkytovalo dostatečný podklad pro to, aby mohl

vyšetřovatel Policie České republiky, Okresního úřadu vyšetřování v Táboře učinit v přípravném řízení meritorní rozhodnutí. V dosavadním průběhu trestního stíhání se totiž vyšetřovatel náležitě nevypořádal se všemi skutečnostmi rozhodnými pro posouzení věci a neodstranil neúplnost některých důkazů a rozpory mezi nimi existující, zejména v případě svědeckých výpovědí, ze kterých vychází i znalecký posudek, o jehož závěry vyšetřovatel opřel své rozhodnutí. Vzhledem k tomu bylo povinností vyšetřovatele opatřit další důkazy uváděné ve stížnosti pro porušení zákona a pokusit se tím odstranit tyto nedostatky. Proto byl postup vyšetřovatele nesprávný, jestliže opatřené důkazy hodnotil jednostranně ve prospěch obviněného R. Č. a na základě neúplných skutkových zjištění dospěl k závěru, že obviněný nebyl v době činu pro nepřičetnost trestně odpovědný. Zastavit trestní stíhání podle § 172 odst. 1 písm. e) tr. ř. pak lze jen v případě, kdy je prokázáno, že obviněný spáchal skutek, pro který je stíhán, ve stavu nepřičetnosti, jenž si, a to ani z nedbalosti, nepřivodil sám svým zaviněním. V daném případě však z dosud opatřených důkazů nelze učinit spolehlivý závěr, zda je u obviněného R. Č. skutečně zcela vyloučeno zavinění ve vztahu k trestnému činu ublížení na zdraví podle § 224 odst. 1, 2 tr. zák., a rozhodnutí vyšetřovatele v tomto směru je v napadeném usnesení zatím předčasné. Jestliže by i po doplnění dokazování v dále naznačených otázkách stále přetrvávaly pochybnosti vyplývající z rozporů v opatřených důkazech, které již nelze v přípravném řízení odstranit, a zjištění, které z odporujících si důkazů jsou pravdivé, závisí jenom na jejich hodnocení, pak nelze trestní stíhání zastavit. Hodnocení důkazů v takovém případě může učinit jen soud po jejich provedení v hlavním líčení podle zásad ústnosti a bezprostřednosti.

Pokud jde o znalecký posudek, který byl podkladem pro napadené rozhodnutí vyšetřovatele, znalci – psychiatři v něm učinili závěr o patologické alkoholové reakci obviněného R. Č. v rozhodné době jen na základě vyhodnocení jeho chování, jak ho popsal ve své výpovědi sám obviněný a svědek R. B. Znalci však nepřihlédli k tomu, že chování obviněného R. Č. po požití alkoholických nápojů před uvedenou dopravní nehodou mohlo být jiné, jak vyplývá zejména z výpovědi svědka J. M., podle něhož byl obviněný pod vlivem alkoholu a trochu se i motal. Nesrovnalosti existují i mezi výpovědí obviněného a údaji uvedenými svědky o průběhu událostí večera dne 12. 5. 1997. Obviněný totiž uvedl, že když v restauraci začal pít alkoholické nápoje, rozhodl se jít domů pěšky a pak se opil v podstatě do bezvědomí. Podle tvrzení svědků však měl obviněný vypít v restauraci tři piva (tedy množství, které podle vlastních údajů obviněný obvykle pije o sobotách a nedělích) a pak jim navrhl odvoz do dalších restaurací, přičemž v jedné z nich pokračovali v pití alkoholických nápojů. To by vyvracelo tvrzení obviněného, že se již v první restauraci zcela opil a že neměl v úmyslu z této restaurace odjet autem domů. S ohledem na tyto rozpory ve výpovědích mělo být chování obviněného před nehodou objasněno podrobněji tak, aby měli znalci přesnější popis jeho projevů a mohli na jeho podkladě učinit spolehlivější závěr o zachování rozpoznávacích a ovládacích schopností obviněného. Proto přicházelo v úvahu doplnění dokazování konfrontací mezi obviněným a svědky a mezi svědky navzájem tak, aby se vyšetřovatel pokusil odstranit existující rozpory ve výpovědích, a dále měl být učiněn pokus o výslech jiných osob, které by se mohly vyjádřit k chování obviněného R. Č. před nehodou (pracovníci restaurací, další hosté). Určitý význam by mohlo mít i zjištění, zda bývalá manželka obviněného ví něco o tom, jak se choval uvedeného dne po příchodu domů.

Další nedostatek dosavadního dokazování v této věci spatřuje Nejvyšší soud v tom, že i v případě, pokud by u obviněného R. Č. skutečně šlo o patickou alkoholovou reakci – patologickou opilost, která by vylučovala jeho schopnosti rozpoznávací a ovládací v době činu, nebyly provedeny důkazy k tomu, zda obviněný o této dispozici věděl a mohl ji předpokládat. Pokud by totiž obviněný o možnosti takové patické reakce věděl nebo vědět mohl, nezbavovala by ho trestní odpovědnosti ani patologická opilost (viz č. 32/1970, č. 29/1971-II. a č. 49/1990 Sb. rozh. tr.). Existence, forma a obsah zavinění obviněného k této skutečnosti jsou obecně rozhodující i pro posouzení, zda obviněný odpovídá za trestný čin spáchaný v opilosti v plném rozsahu (§ 201 a odst. 2 tr. zák.), nebo v rozsahu uvedeném v § 201a odst. 1 tr. zák., anebo zda je beztrestný vzhledem k ustanovení § 12 tr. zák. Znalci sice v podaném posudku v předmětné věci uzavřeli, že obviněný R. Č. nemohl předpokládat

patologickou alkoholovou reakci (psychotický mráкотný stav), ovšem v tomto směru vycházeli jen z údajů, které jim poskytl obviněný při vyšetření jeho duševního stavu, nikoli však z procesně použitelné výpovědi obviněného, v níž se o svých předchozích zkušenostech s požíváním alkoholu dostatečně podrobně nezmiňuje a zejména neuvádí, zda již v minulosti požil alkoholické nápoje v takovém množství, jako uvedeného dne, a případně s jakými účinky. Navíc by zde nestačilo opírat se jen o údaje obviněného, ale bylo třeba tuto skutečnost objasňovat kromě jeho výpovědi i dalšími důkazy, zejména výpověďmi svědků (bývalé manželky obviněného, zaměstnavatele, spolupracovníků, přátel apod.). Bez významu zde nebude ani obsah zdravotní dokumentace obviněného, a to především pro zhodnocení otázky, zda v minulosti neutrpěl úraz nebo neprodělal chorobu, která by mohla mít vliv na jeho chování po požití alkoholických nápojů. Z obsahu znaleckého posudku totiž vyplývá, že znalci vycházeli jen z údajů poskytnutých obviněným R. Č., a nikoli z jeho zdravotní dokumentace, přestože znalci konstatují, že ji měli k dispozici, přičemž není zřejmé, co měla obsahovat. Vzhledem ke složitosti posuzování stavu patologické opilosti pak přichází v úvahu i podrobnější vyšetření obviněného, a to alespoň na elektroencefalografu. V uvedených směrech tedy lze považovat podaný znalecký posudek za neúplný. Jeho nedostatkem je i skutečnost, že znalci – psychiatři ve svém posudku učinili závěr o vyloučení rozpoznávacích a ovládacích schopností obviněného R. Č. mimo jiné i na podkladě vlastních úvah o výši hladiny alkoholu v krvi obviněného v rozhodné době, přestože tento údaj měl být zjišťován a objektivizován především za pomoci znalce z odvětví soudního lékařství (srov. č. 46-II/1994 Sb. rozh. tr.).

Teprve na podkladě takto doplněného dokazování mohli znalci učinit spolehlivý závěr o tom, zda u obviněného R. Č. skutečně v rozhodné době šlo o patologickou opilost, která vylučovala jeho schopnosti rozpoznávací i ovládací, nebo zda se jednalo o opilost prostou či popřípadě komplikovanou. Závěr, k němuž znalci zatím dospěli, se proto jeví jako předčasný a dosud shromážděnými důkazy nedostatečně podložený, zejména když lze souhlasit se stížností pro porušení zákona, že patologická opilost je velmi vzácnou diagnózou. Jestliže by se i po doplnění dokazování v uvedených směrech vyskytovaly v provedených důkazech vzájemné rozpory ohledně rozhodných skutečností, na nichž závisí zjištění, zda byly u obviněného R. Č. v době činu zachovány schopnosti rozpoznávací i ovládací, jsou znalci povinni vypracovat posudek s ohledem na všechny v úvahu přicházející alternativy (viz č. 33/1981 Sb. rozh. tr.). Znalcům ovšem nepřísluší provádět hodnocení důkazů a řešit právní otázky (§ 107 odst. 1, věta druhá, tr. ř.). Právní otázkou je i závěr o tom, zda je obviněný příčetný či nikoli, a zda si nepřičetnost zavinil (§ 12 a § 201a tr. zák.); proto lze za nedostatek znaleckého posudku podaného v této trestní věci považovat, pokud v něm znalci – psychiatři uvádějí, že „R. Č. byl ve stavu patické alkoholové reakce – patické opilosti, což plně zdůvodňuje přiznání nepřičetnosti“. Přitom je nutno připomenout, že znalecký posudek z oboru psychiatrie je pro posouzení přičetnosti obviněného sice důkazem stěžejním a neopomenutelným, ale je jen jedním z podkladů pro vytvoření přesvědčení orgánu činného v trestním řízení o otázce přičetnosti a musí být hodnocen v souvislosti s ostatními zjištěnými skutečnostmi z tohoto hlediska relevantními (srov. č. 17/1979 Sb. rozh. tr.). Navíc dosavadní závěry tohoto znaleckého posudku neposkytují k posouzení otázky přičetnosti obviněného R. Č. dostatečný podklad. Kromě již výše uvedených výhrad zde znalci ani přesvědčivě nevysvětlili, čím se lišilo chování obviněného v kritickou dobu od stavu, pokud by byl jen v prosté opilosti. V posudku je třeba náležitě odůvodnit, zda okolnost, že obviněný nejevil zřetelné známky podnapilosti, že se nechoval agresivně, že byl schopen vykonávat zautomatizované činnosti a že na dobu a průběh jízdy, včetně uvedené nehody, si vůbec nepamatuje, je skutečně charakteristická jen pro patologickou reakci a proč by v daném případě nemohlo jít jen o důsledek stavu prosté opilosti, jemuž jinak uvedené projevy mohou rovněž odpovídat.

Na základě všech rozvedených skutečností Nejvyšší soud podle § 268 odst. 2 tr. ř. vyslovil, že napadeným usnesením vyšetřovatele byl porušen zákon v ustanoveních § 2 odst. 5, 6 a § 172 odst. 1 písm. e) tr. ř., ve vztahu k ustanovení § 224 odst. 1, 2 tr. zák., a to ve prospěch obviněného R. Č.,

protože vyšetřovatel nezjistil skutkový stav v rozsahu potřebném pro rozhodnutí, dosud opatřené důkazy nesprávně hodnotil a vzhledem k tomu zatím nebyly splněny zákonné předpoklady pro zastavení trestního stíhání z důvodu nepřičetnosti obviněného. Proto Nejvyšší soud za splnění podmínek § 272 tr. ř. napadené usnesení vyšetřovatele podle § 269 odst. 2 tr. ř. zrušil, včetně rozhodnutí na něj obsahově navazujících. Takto bylo zrušeno zejména usnesení okresní státní zástupkyně v Táboře ze dne 11. 8. 1997 sp. zn. Zt 880/97, jímž zamítla stížnost poškozeného Ing. J. H. proti napadenému usnesení vyšetřovatele vzhledem k tomu, že stížnost byla podána osobou neoprávněnou. Protože je ve věci nutno učinit rozhodnutí nové, Nejvyšší soud podle § 270 odst. 1 tr. ř. vyšetřovateli přikázal, aby věc v potřebném rozsahu znovu projednal a rozhodl. Než bude možné takové rozhodnutí v přípravném řízení učinit, je nezbytné odstranit všechny výše uvedené nedostatky v dosavadním dokazování a postupovat v intencích tohoto rozhodnutí. Úkolem vyšetřovatele tedy bude doplnit podklady k podanému znaleckému posudku z odvětví soudní psychiatrie a poté vyžádat i doplnění tohoto posudku v naznačených směrech postupem podle § 109 tr. ř., včetně případného nového posudku jiných znalců, jestliže by ani po doplnění stávajícího posudku nebyly odstraněny všechny zmíněné pochybnosti. Poté bude povinen vyšetřovatel opětovně rozhodnout po vyhodnocení všech opatřených důkazů a přihlédnout přitom ke všem rozhodným skutečnostem, aniž by zdůrazňoval jen ty, které jsou ve prospěch obviněného.